

El personal docent davant les situacions d'agitació d'alumnat amb TMG. Estudi exploratori.

Óscar Puigardeu Aramendia

CRETDIC Bcn- Ciutat

Consorci d'Educació de Barcelona

Resum

El personal docent davant les situacions d'agitació d'alumnat amb TMG. Estudi exploratori.

Les situacions de violència en l'entorn escolar són una important preocupació en l'àmbit educatiu. Els centres d'educació especial (CEE) que escolaritzen alumnat amb trastorns mentals greus (TMG) han de fer front a situacions d'agitació de difícil abordatge. Aquest treball té com a objectiu fer una aproximació a la vivència del personal docent davant d'aquestes agitacions i les seves respostes educatives. Hem realitzat un qüestionari als docents de tres centres educatius de la ciutat de Barcelona que disposen d'unitats específiques per a l'atenció d'alumnat amb TMG. De les respostes dels docents es conclou que els docents afirmen patir lesions i simptomatologia psicològica després d'afrontar situacions d'agitació de l'alumnat i que realitzen un ús freqüent de la contenció física i d'espais de contenció. El personal docent afirma conèixer poc els protocols a aplicar i tenir poca formació al respecte. Es mostren satisfets amb el suport rebut pels seus companys però afirmen rebre un suport insuficient per part de l'administració educativa.

Paraules clau: Crisis Agitació. Trastorn mental. Educació especial. Contenció. Violència escolar.

Abstract

The teaching staff in situations of student agitation with TMG. Exploratory study.

The increased violence situations in the schools have become one of the most pressing concerns in the educational field. The Special Education Schools where the attending students have a Severe Mental Disorder Diagnosis has to deal with difficult-to-reach behavioral and emotional child restraint situations. The goal of the following paper is to provide and approximation to the teacher/staff experience and the educational responses during behavioral restraints. We have developed a questionnaire for teachers and have it answered in three different schools in Barcelona. The schools are equipped with classrooms for students with severe mental disorder and students with special needs. The teachers answer claims to have a lower knowledge about the applied protocols. The study concludes that the teachers are more at risk to suffer psychological injuries and symptomatology after facing situations of child restraint commonly. There is also emphasized that the teachers have low skills and poor training on how to perform the behavioral restraint. Otherwise the results showed a high level of teacher satisfaction with their fellow workers but nevertheless lower levels of satisfaction with the given support from the educational administrations.

Key words: Agitation crisis. Mental disorder. Special Education. Restraint. School violence.

Introducció

Les situacions de violència en l'entorn escolar són una preocupació del sistema educatiu del nostre país (Pacheco-Salazar, 2018) i de molts dels sistemes educatius dels països desenvolupats (Valdés, 2018). La violència en l'entorn educatiu és un fenomen complex i multicausal, però una part d'aquestes situacions són degudes a agitacions patides per alumnes afectats per trastorns mentals greus (Puigardeu, 2018).

A Catalunya l'atenció educativa als infants i adolescents amb TMG i dificultats greus de conducta es realitza, de forma general, en els centres ordinaris, en el marc de l'escola inclusiva proposada pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya en el decret 150/2017. Malgrat això, de forma excepcional i amb l'acord de les seves famílies, l'alumnat que requereix mesures d'atenció més intensives és orientat a recursos més especialitzats.

A la ciutat de Barcelona s'han habilitat diferents centres educatius amb l'objectiu d'atendre aquests infants i adolescents que, degut a les seves dificultats, requereixen una resposta més intensiva en algun moment de la seva escolarització. Actualment el Departament d'Educació disposa de dos models d'atenció implementats. El primer model és l'escolarització de l'alumnat amb dificultats greus de regulació de la conducta (DRC) fruit de TMG, en centres d'educació especials o específics (CEE) que disposen d'unitats específicament destinades per la seva atenció. El segon dispositiu especialitzat, tal com preveu l'article 11 del decret 150/2017, són les Aules Intensives de Suport (AIS) que es caracteritzen per ser un dispositiu que atén l'alumnat de forma limitada en el temps amb l'objectiu de realitzar un treball intensiu que permeti retornar al seu centre ordinari amb major autonomia i major capacitat de gestió de la seva conducta, i per tant amb una menor necessitat de suport. Habitualment planifiquen i realitzen aquesta atenció de forma coordinada amb el centre dels alumnes. Aquestes últimes aules poden estar gestionades per diferents entitats o centres educatius però sempre són aules físicament independents, i el seu alumnat sol ser atès en la modalitat d'escolarització compartida amb el seu centre educatiu ordinari de referència.

Els alumnes escolaritzats en aquests centres són orientats per l'EAP, amb l'acord de les seves famílies, a aquests dispositius educatius específics, ja que donada la seva gravetat i les seves necessitats de suport, no poden ser atesos en l'entorn ordinari. Aquests infants, degut a la gravetat de la seva psicopatologia, requereixen dispositius educatius altament especialitzats que els puguin proporcionar un suport més intensiu i d'un entorn amb una major capacitat de contenció emocional.

Els alumnes orientats a unitats específiques per infants amb TMG solen presentar dificultats importants de regulació de conducta i resulta relativament habitual que presentin episodis d'agitació. Entenem per agitació aquells moments en què la desregulació de la conducta de l'alumne posa en perill evident la integritat de si mateixos, dels seus companys, dels docents o del material del centre (Puigardeu, 2018). En aquests moments els i les docents de l'aula són les responsables de donar una primera resposta que permeti la contenció de

l'alumne, ajudant-lo a gestionar la seva conducta de la forma més ajustada possible, garantint la seguretat dels companys, de l'alumne i del material, tot prenent mesures d'autoprotecció.

Aquestes circumstàncies són lògicament difícils de gestionar i resulten molt exigents per als professionals que les han d'afrontar, tant a nivell pedagògic com a nivell emocional i fins i tot a nivell físic. Es coneix i està documentat que aquestes situacions poden contribuir al desenvolupament de problemes de salut del professorat, com ara ansietat, estrès i depressió (Espelage, 2013). Donada aquesta circumstància resulta especialment important conèixer com viuen els docents aquest fenomen.

No hi ha dubte que un episodi d'agitació d'un alumne suposa una situació estressant per sí mateixa i que requereix que el docent posi en marxa recursos tècnics i personals d'una forma immediata i de vegades imprevista. A la vegada que demanen una resposta institucional que suposa l'establiment d'una política de centre que doni una resposta educativa a aquestes situacions (Barrio, 2003). La complexitat d'aquestes situacions requereixen una bona capacitat professional per atendre els episodis d'agitació i una gestió personal de les pròpies emocions per fer front a la vivència subjectiva d'unes situacions que suposen haver d'enfrontar-se a certs riscos, moltes responsabilitats i nombrosos dubtes ètics (Puigardeu, 2018). Malgrat això, la literatura científica ha dedicat una atenció molt minsa a aquest tipus de violència en l'entorn escolar, ja que es centra especialment en la violència entre iguals i dedica menys atenció a la violència envers els docents (Morales, 2014). Tot i així existeixen alguns protocols específics com el publicat per la Junta de Castella a l'ordre EDU/1070/2017, de l'1 de desembre, que estableix el «*Protocolo de actuación en agresiones al personal docente y no docente de los centros sostenidos con fondos públicos que imparten enseñanzas no universitarias de la Comunidad de Castilla y León*» o a Canàries l'ordre del 18 de desembre del 2009.

Realment les situacions d'agitació generen en els professionals por davant la possibilitat de ser agredits. De fet, un estudi recent realitzat pel sindicat USTEC (2016) mostra que el 20% dels docents catalans enquestats, majoritàriament treballadors de centres ordinaris, afirmen haver patit alguna agressió física al llarg de la seva trajectòria laboral. Un informe elaborat pel Defensor del Pueblo al 1999 i actualitzat posteriorment al 2006 també mostra que el 10% dels docents manifesten que, en ocasions, es produeixen agressions directes envers ells i elles i un 1,7% creuen que aquestes succeeixen de forma freqüent. Altres estudis realitzats a Xile (Ministerio del Interior de Chile, 2009), a Estats Units (McMahon, 2014) o a Espanya (Del Barrio, 2003) també coincideixen que malgrat que en l'entorn ordinari les agressions directes als professionals són relativament poc freqüents, no són un fenomen a ignorar. En la nostra recerca no hem trobat publicacions sobre la incidència d'aquest fenomen en els centres educatius específics, tampoc el Departament d'Educació publica dades al respecte. Per aquest motiu no tenim dades objectives de la incidència de situacions d'agitació i/o agressions en CEE.

Respecte als recursos que disposa el personal docent davant de situacions d'agitació, la literatura ens proposa que tota intervenció en situació d'agitació en l'entorn escolar hauria de ser valorada en tres eixos, tots ells de la mateixa importància:

Eix ètic: La decisió sobre com intervenir en una situació de crisi ha de ser regida per una consideració ètica. Aquesta consideració ha de partir de la premissa del principi de beneficència, és a dir qualsevol decisió ha d'estar encaminada a protegir el bé del menor i destinada a evitar qualsevol dany al menor o als membres de la comunitat educativa, d'una forma respectuosa envers l'alumnat i l'esmentada comunitat (López, 2016).

Eix d'eficàcia: Tota intervenció en situació de crisi ha de tenir com objectiu la prevenció. En primer lloc la prevenció de la pròpia situació d'agitació i una vegada aquesta ja hagi aparegut, l'objectiu de tota intervenció ha de ser que duri el mínim temps possible, sigui el menys intensa possible i no generi danys físics o emocionals en persones, ni en els materials i es resolgui de la forma més positiva pel conjunt de la comunitat educativa (Puigardeu, 2018).

Eix educatiu: Tota decisió sobre com intervenir en les situacions d'agitació ha d'estar destinada a disminuir la possibilitat d'una nova crisi en el futur. Per tant, tota intervenció tindrà com objectiu oferir a l'alumne recursos que li permetin encarar la propera situació conflictiva de la millor manera amb l'objectiu que no generi noves situacions d'agitació (Alsina, 2011).

Davant de situacions d'agitació en CEE el personal docent té quatre grans recursos que poden fer servir per a realitzar la seva tasca educativa. Aquests recursos, que tenen com a finalitat la contenció de l'alumnat, haurien de ser utilitzats d'acord amb el principi de mínima contenció necessària (Larraz, 2000):

Contenció ambiental: el primer recurs del que disposa el docent i la institució educativa en sí mateix és la contenció ambiental, és a dir, l'organització de l'espai, el temps i la tasca, de tal forma que resultin contenidors i ajudin els alumnes a regular la seva conducta de la forma més positiva possible (Puigardeu, 2018).

Contenció verbal: el següent recurs del que disposen és la contenció verbal. Suposa l'ús de la paraula i el vincle amb l'alumne per tal d'ajudar-lo a contenir-se i a poder gestionar les seves emocions de forma ajustada (Alsina, 2011).

Contenció física: en cas que els dos recursos anteriors resultin insuficients els docents del centre poden requerir, en principi de forma excepcional, la contenció física. Suposa utilitzar el propi cos de l'adult per ajudar a la contenció de l'infant a través del mínim contacte físic possible, amb l'objectiu d'aturar o immobilitzar-lo de tal forma que es garanteixi la seguretat de l'alumne i dels seus companys. Aquest recurs precisa certa força i pot resultar violent per a l'alumne, i requereix sempre una reflexió ètica posterior. També convé que estigui previst un protocol o marc d'actuació clar i consensuat en el centre educatiu que identifiqui els criteris d'intervenció, els recursos disponibles, les estratègies d'intervenció previstes així com el registre, comunicació i avaluació de les actuacions realitzades (Puigardeu, 2018).

Espais específics de contenció: finalment hem constatat que alguns dels centres amb unitats específiques d'atenció a alumnes amb DRC de Barcelona també disposen de sales específiques d'aïllament per alumnes en situació de crisi. Aquestes sales són

anomenades amb diferents nomenclatures de l'estil "sala de contenció", "sala de serenor"... Aquestes sales són espais tancats dels que l'alumne no pot sortir de forma autònoma i estan dissenyades per evitar lesions i danys al mobiliari. En ocasions, aquestes sales tenen la possibilitat d'aïllar l'alumne amb la supervisió d'un adult a través d'una finestreta. Entenem que aquesta modalitat de contenció genera molts dubtes ètics en el marc d'un centre escolar i que el seu ús ha d'estar rigorosament protocol·litzat i realitzat sempre sota supervisió constant, atenent a la seva excepcionalitat fins i tot en l'àmbit hospitalari (Barrio, 2003).

El nostre treball té un triple objectiu. El primer seria escoltar al professorat i permetre que manifestin la freqüència i gravetat de les situacions d'agitació que es produeixen en el seu centre educatiu. El segon seria veure quines són les estratègies de contenció que els docents dels centres amb unitats específiques d'atenció a l'alumnat amb dificultats de regulació de la conducta utilitzen davant de situacions d'agitació, i amb quina freqüència són utilitzades. Finalment pretenem fer un recull sobre la seva vivència personal davant d'aquestes situacions i el nivell de suport que perceben per part dels seus companys, del seu centre escolar i de l'administració educativa.

Metodologia

Per tal de recollir les vivències dels docents vàrem trametre un qüestionari a tres centres amb unitats específiques per alumnat amb DRC:CEE Vil·la Joana, UME Alba i AIS Estímia, tots ells de la ciutat de Barcelona. Les respostes al qüestionari que es varen realitzar via web garantien l'anonimat per part dels professionals que el varen respondre així com l'anonimat respecte al centre on estaven treballant, el sistema també impedia la duplicació de respostes per part d'un mateix docent.

La direcció dels tres centres esmentats van rebre el qüestionari i el van fer arribar a l'equip docent que en aquell moment estaven atenent aquestes aules.

El qüestionari, d'elaboració pròpia, té com objectius:

- Quantificar el nombre i freqüència de situacions d'agressió que el docent recorda.
- Identificar el tipus d'agressions que recorda.
- Identificar la vivència subjectiva de gravetat i perill de l'agressió per part del professorat.
- Explorar l'impacte i conseqüències que el docent manifesta com a causades per la situació d'agressió a un adult o d'autoagressió d'un alumne.
- Quantificar la quantitat, freqüència i gravetat de les agressions que el docent manifesta recordar envers altres membres de la comunitat educativa.
- Identificar les estratègies que el docent afirma haver utilitzat davant d'aquestes situacions.
- Conèixer el nivell de satisfacció del docent en relació a les estratègies utilitzades.
- Identificar els suports que el docent recorda haver rebut després d'aquestes situacions.

El qüestionari utilitzat té 31 preguntes. Aquestes preguntes són de tres tipus. Preguntes de dades identificatives (I), preguntes obertes (O), preguntes categoritzades de valoració en forma d'escala (V) i tancades amb múltiples respostes (T). Aquestes últimes es divideixen majoritàriament en preguntes amb resposta Sí/No, preguntes destinades a quantificar el nombre de vegades que s'ha produït una situació (Número) i finalment altres destinades a valorar la freqüència en què es produeix una determinada situació (Freqüència).

Presentem a continuació les preguntes del qüestionari utilitzat indicant entre parèntesi el tipus de pregunta:

1. Gènere i edat. (I)
2. Anys d'experiència en l'atenció específica a alumnat amb TM, TEA o TC. (I)
3. Nivell de satisfacció amb la teva feina actual. (V)
4. Nivell de formació de la que disposes per a l'atenció d'alumnat amb TM o TC. (v)
5. Has rebut formació específica per actuar en situacions d'agitació psicomotriu o agressivitat? (T: Sí/No/Insuficient)
6. En el teu centre educatiu existeix un protocol específic sobre com actuar en situacions d'agitació o agressivitat de l'alumnat? (T: No/No però amb acords/Sí però el conec poc/Sí i l'utilitzo)
7. En la teva intervenció docent habitual amb alumnat amb TM o TC observes de forma directa situacions d'agitació o agressivitat amb periodicitat? (T: Freqüència)
8. Has patit personalment alguna agressió verbal greu per part de l'alumnat en els últims tres mesos? (T: Número)
9. Has patit personalment alguna agressió física lleu (sense que causi marca ni lesió) per part de l'alumnat en els últims tres mesos? (T: Número)
10. Has patit personalment alguna agressió física moderada (aquella que causa marca, blau o rascada, però no lesió) per part de l'alumnat en els últims tres mesos? (T: Número)
11. Has patit personalment alguna agressió física greu (aquella que causa lesió i susceptible de valoració mèdica) per part de l'alumnat en els últims tres mesos? (T: Sí/No)
12. Al llarg de la teva vida laboral has hagut de faltar a la feina per baixa o per una lesió a causa d'alguna agitació de l'alumnat? (T: Sí/No)
13. En alguna situació d'agitació psicomotriu o agressivitat de l'alumnat has sentit por? (V)
14. En alguna situació d'agitació psicomotriu o agressivitat de l'alumnat has sentit que la teva integritat física ha estat en perill? (V)
15. En alguna situació d'agitació psicomotriu o agressivitat de l'alumnat has sentit que la integritat física d'algun company/a ha estat en perill?(V)
16. Posteriorment a alguna situació d'agitació psicomotriu o agressivitat de l'alumnat has tingut símptomes d'ansietat, dificultats per dormir, etc? (V)
17. En alguna ocasió has pensat que tu o un company/a seríeu agredits greument per algun alumne/a amb algun objecte perillós (tissors, cúter...)? (T: Freqüència)

18. En alguna ocasió has pensat que un alumne/a es podria lesionar greument a si mateix durant una situació d'agitació psicomotriu?(T: Freqüència)
19. Pots explicar-nos la teva vivència personal sobre les situacions d'agitació o agressivitat patides pels teus alumnes? (O)
20. En la teva tasca docent has d'utilitzar estratègies de contenció verbal davant situacions d'agitació o agressivitat? (T: Freqüència)
21. En la teva tasca docent has d'utilitzar estratègies de contenció física davant situacions d'agitació o agressivitat? (T: Freqüència)
22. En la teva tasca docent has d'utilitzar alguna sala especialment destinada i condicionada per a l'aïllament d'alumnes en situacions en crisi d'agitació (sala de serenor, sala de contenció, sala de temps fora...)? (T: Freqüència)
23. En la teva tasca docent ha calgut la intervenció dels serveis d'urgències degut a les dificultats per contenir a un alumne/a en situació d'agitació psicomotriu? (T: Freqüència)
24. El teu centre disposa d'una sala destinada a la contenció i aïllament adaptada amb la possibilitat de ser tancada per fora de tal forma que l'alumne/a quedi aïllat/a i no pugui sortir sense la intervenció d'un adult? (T: Sí/No)
25. La teva satisfacció personal sobre com el teu centre aborda les situacions d'agitació psicomotriu i/o agressivitat és de ... (V)
26. La teva satisfacció personal amb les teves capacitats per abordar les situacions d'agitació psicomotriu i/o agressivitat és de ... (V)
27. Cita els sentiments més habituals que tens després d'haver realitzat una contenció física a un alumne/a. (O)
28. Cita els sentiments més habituals que tens després d'haver aïllat un alumne/a en una sala especialment condicionada.(O)
29. Quin suport vas rebre per part dels teus/teves companys/es després d'intervenir en la situació d'agitació més greu que recordes? (O)
30. Quin suport vas rebre per part del teu centre/institució després d'intervenir en la situació d'agitació mes greu que recordes? (O)
31. Quin suport vas rebre per part de l'administració educativa després d'intervenir en la situació d'agitació més greu que recordes? (O)
32. Pots deixar en aquest espai tots els teus comentaris sobre les crisis d'agitació en alumnat amb TM o TC i la seva atenció en els centres educatius, que creguis oportuns. (O)

El qüestionari es va enviar als tres centres d'educació especial i va ser respost per un total de 23 docents. Els subjectes eren: un 33% majors de 40 anys, un 47% entre 30 i 40 anys i un 20% menors de 30. El 58% dels enquestats tenen més de 10 anys d'experiència en docència amb alumnes amb aquestes dificultats i un 9% tenen menys de dos anys d'experiència. Per tant es tracta d'un grup de subjectes amb un nivell d'experiència raonablement alt.

Resultats

En les respostes al nostre qüestionari hem pogut contrastar que el 80% dels docents es troben davant una situació d'agitació d'algun alumne de forma diària o gairebé diària. És a dir, que no es tracta d'una situació excepcional, sinó que forma part de la seva feina quotidiana, pràcticament del seu dia a dia.

El 59% dels enquestats han de fer front de forma freqüent a agressions verbals. El 62% afirmen haver patit més de 5 agressions físiques en els últims tres mesos i tan sols un 9% afirma no haver-ne rebut cap en aquest període de temps. El 25% afirmen haver patit més de 5 agressions físiques que varen deixar alguna petita marca o senyal física. Tan sols un 20% no han patit cap agressió d'aquestes característiques. Cal destacar que un 17% afirma haver rebut almenys una agressió física greu, durant els últims 3 mesos, que ha requerit valoració mèdica. Finalment cal dir que un 21% dels docents enquestats en alguna ocasió no ha pogut anar a treballar com a conseqüència d'una agressió física d'un alumne.

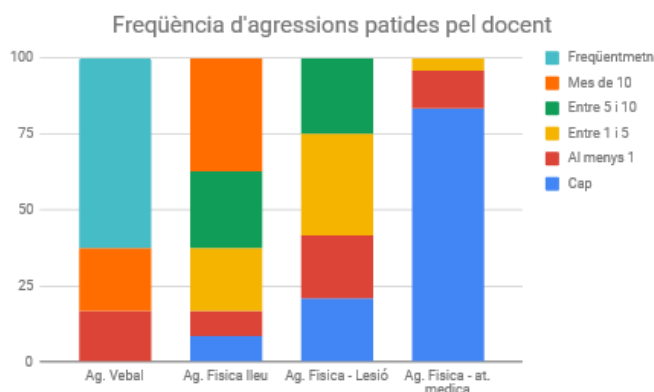


Figura 1: Frequència d'agressions patides pel docent en els últims 3 mesos.

Aquestes dades mostren que els professionals dels CEE que atenen alumnes amb TM es senten exposats a un risc significatiu de patir agressions durant els episodis d'agitació dels alumnes. Un 75% dels docents manifesten sentir por en aquestes situacions i un 88% en alguna ocasió ha patit per la seva pròpia integritat física durant algun episodi d'agitació psicomotriu d'algun alumne. Igualment un 88% ha patit per la integritat física d'algun altre company durant aquests moments de crisi. Un 80% dels enquestats manifesten que en alguna ocasió han temut ser agredits per un alumne amb un objecte perillós. Aquestes situacions, a més de generar possibles lesions físiques, també provoquen un significatiu malestar a nivell psicològic, especialment en forma de por durant les situacions d'agitació. En un 58% dels professionals també ha generat simptomatologia psicològica posterior a l'incident, com podrien ser les dificultats per dormir.

Però durant les agitacions els docents no només es senten preocupats per si mateixos, sinó que el 95% d'ells, en alguna ocasió, ha tingut por que un alumne en estat d'agitació es pogués autolesionar de forma greu.

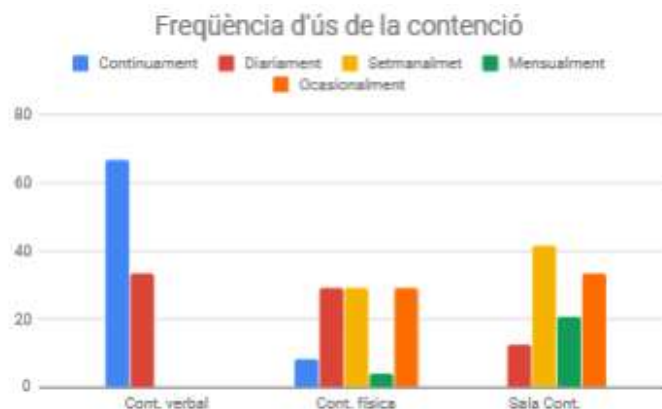


Figura 2: Freqüència d'ús dels diferents tipus de contenció.

Davant de les agitacions el professorat afirma haver d'utilitzar de forma continuada la contenció verbal en un 67%. A més un 30% afirma fer servir a diari estratègies de contenció física, aspecte que sumat al 30% que afirma fer-ho de forma setmanal ens porta a concloure que més d'un 60% dels docents ha de fer ús de la contenció física almenys un cop per setmana. Finalment, un 44% utilitza algun tipus de sala de contenció que permet el seu tancament des de l'exterior amb una freqüència almenys mensual, recurs que usen de forma diària un 12% dels enquestats. Aquesta sala existeix en el centre del 67% dels enquestats mentre que la resta de docents no disposen d'aquest recurs. Finalment un 25% afirmen haver de trucar als serveis d'emergències amb una freqüència mensual per tal que aquests puguin atendre algun alumne en situació d'agitació greu.

Davant d'aquestes situacions els sentiments més citats pels enquestats són de tristesa en un 30% dels casos, d'ansietat en un 25%, i sentiments de dubte, incertesa o impotència en un altre 30%. Tan sols un dels subjectes mostra la seva seguretat i el seu convenciment de tasca ben feta després de viure una situació que hagi requerit una contenció física. Aquests resultats són similars als sentiments expressats pels docents després de fer ús d'una sala de serenor o contenció.

En referència al suport rebut després de fer front a una d'aquestes situacions difícils, el 88% dels enquestats diuen haver rebut suport dels seus companys i de la institució. Aquest suport en el cas dels companys sol ser un suport verbal i emocional que sembla tenir com a finalitat la contenció de les emocions viscudes pel docent durant la situació d'agitació. Aquest suport, altres vegades, es concreta amb reajustaments de les tasques del docent en els moments posteriors a l'incident permetent un espai de descans o un canvi d'aula, per evitar que el docent i l'alumne implicat coincideixin novament. La institució sembla que també té aquesta funció contenidora, però en algunes ocasions també sembla realitzar una funció de suport a la reflexió sobre l'incident i a la planificació de les conseqüències que se'n deriven.

Cal destacar que cap dels subjectes manifesta haver rebut cap tipus de suport per part de l'administració, tan sols un dels enquestats manifesta que se sent recolzat administrativament sense detallar el significat d'aquesta expressió.

Discussió

El present treball té com a objectiu identificar i quantificar les situacions d'agitació dels alumnes amb TMG en CEE i les vivències subjectives que els docents mostren davant d'aquestes situacions sense entrar en l'estudi de les seves causes i/o conseqüències. Amb aquest objectiu organitzarem la nostra discussió de resultats en tres àmbits. Començarem valorant el nombre de situacions d'agitació i l'impacte que aquestes tenen en els docents. En segon ordre valorarem la resposta que els enquestats manifesten donar a aquestes situacions. Finalment ens centrarem en les necessitats que els professionals manifesten una vegada acabat l'incident.

Situacions d'agitació i el seu impacte en el personal docent.

Els centres que disposen d'unitats específiques per a alumnes amb dificultats de regulació de la conducta degut a TMG són entorns complexos, on situacions d'agitació resulten habituals. El nombre de docents que en aquestes situacions pateixen agressions és significativament elevat, ja que el 17% dels professionals que han contestat el nostre qüestionari afirmen haver patit almenys una d'aquestes agressions en els últims tres mesos. Sembla que seria una bona pràctica per part de l'administració educativa la quantificació i posterior anàlisi d'aquestes situacions, per tal d'analitzar la problemàtica que els docents posen de manifest. Fins ara només tenim constància d'aquestes dades a través d'enquestes a docents (USTEC-STEs, 2016) ja que no existeix cap registre oficial.

Les agressions tenen repercussions importants en els docents a nivell psíquic ja que un 88% afirma haver tingut por i haver patit per la seva pròpia integritat física i un 58% afirma que ha patit símptomes psicològics després d'haver intervingut en situacions d'agitació. Molts manifesten sentir-se tristos, ansiosos o haver patit dificultats de son. També destaquem que un 21% dels docents enquestats manifesta que en alguna ocasió no ha pogut anar a treballar com a conseqüència de les lesions provocades per una agressió rebuda per un alumne agitat.

Podem afirmar doncs que les agressions a docents en aquests centres són una circumstància que no resulta excepcional ni anecdòtica. La seva freqüència és superior a la detectada en centres ordinaris (USTEC-STEs, 2016). Per tant ens trobem davant d'una realitat que requereix una atenció específica, tant per la comunitat acadèmica com per les institucions i l'administració educativa. També sembla evident que un nombre significatiu de docents pateixen afectacions posteriors a algunes intervencions en situacions de crisi, bé sigui a través de simptomatologia emocional o bé sigui a través d'incapacitats laborals, més o menys transitòries.

Resposta i intervenció del personal docent davant de situacions d'agitació.

La resposta a aquestes situacions d'agitació és l'ús de la contenció física de forma setmanal en un 60% i de forma diària per part d'un 33%. Semblaria inesperat a primera vista que un 33% dels docents hagin d'utilitzar la contenció física, en primera instància un recurs excepcional (Síndic de greuges. Generalitat de Catalunya, 2003) en especial en un centre educatiu, de forma diària. Aquesta dada ens indicaria que la contenció física està passant de ser un recurs excepcional a un recurs habitual amb totes les conseqüències que se'n puguin derivar.

Més alarmant sembla que un 17% dels docents utilitzin de forma diària la sala d'aïllament o contenció. Aquesta mesura hauria de ser d'ús extraordinari (Síndic de greuges. Generalitat de Catalunya, 2003) i altament protocol·litzat i regulat fins i tot en àrees d'hospitalització psiquiàtrica (Larraz, 2000). Per aquest motiu resulta inesperada la seva utilització tan freqüent en els centres educatius. Aquestes dades demanen un aprofundiment i una reflexió sobre les causes i conseqüències d'aquest fenomen. No disposem de dades que permetin una comparació amb la situació d'altres comunitats autònomes ja que no hem localitzat dades sobre la freqüència d'ús d'aquest recurs en centres educatius.

Però contràriament al que s'esperaria després de comprovar que el 33% dels docents realitzen contencions físiques diàries i un 17% fan ús també diàriament de la sala de contenció, sobta que els enquestats afirmen requerir la intervenció dels serveis d'emergència mèdica de forma molt excepcional, ja que és un recurs que s'utilitza de forma mensual i només per part del 25% dels docents. Constatem que els docents utilitzen de forma molt més freqüent recursos de contenció física o aïllament en sales de contenció, o espais similars, que el recurs de consultar als serveis d'emergències.

Necessitats del personal docent davant les situacions d'agitació.

En l'anàlisi de les respostes donades pels docents sobta que hi hagi una escassa protocol·lització dels procediments de contenció física i de l'ús de l'aïllament, ja que un 54% dels docents afirma que en el seu centre no existeix cap protocol sobre aquestes situacions i un 35% afirma que malgrat existir el coneix poc. És a dir, que tan sols un 11% dels docents afirma conèixer adientment el protocol existent en el seu centre. Cal recordar que l'existència d'un protocol o marc d'actuació en aquestes situacions és un requeriment ètic bàsic (López, 2016). En l'àmbit de la formació sembla que la situació resulta igualment preocupant, ja que el 65% dels docents afirma no haver rebut formació específica sobre la gestió de les situacions d'agitació o manifesten que la seva formació al respecte és insuficient. De fet la major part d'ells no té clar que l'administració tingui coneixement de l'abast de les dificultats amb que es troben.

Caldria doncs reclamar, tant als professionals pel seu compromís i professionalitat, com a l'administració educativa, la necessitat d'una bona formació específica dels docents que atenen alumnes amb DRC greus per tal de millorar tant l'atenció als alumnes en situació d'agitació com les estratègies de contenció, d'autoprotecció i gestió emocional. També cal

exigir protocols homologats en prevenció de riscos laborals i en estratègies i recursos de bon tracte i gestió eficaç i ètica de les situacions d'agitació en el marc educatiu. En aquesta línia sembla especialment important la reflexió sobre si les aules de serenor o contenció són un recurs adient per al seu abordatge en el marc educatiu.

Els docents mostren una notable satisfacció amb el suport que reben del seus companys quan s'han d'enfrontar a situacions d'agitació, fins i tot sembla que se senten acompanyats i entesos pel centre educatiu on treballen. Però expressen no rebre cap suport per part de l'administració educativa. Aquestes dades són molt similars a les expressades pels docents de centres ordinaris i recollides en l'enquesta realitzada per USTEC (2016). Caldria valorar la possibilitat d'establir un circuit d'atenció per als docents que diàriament han de fer front a situacions d'agitació i violència per tal de reduir la seva victimització. Aquesta mesura molt probablement milloraria la gestió en els centres i per tant també seria una forma de cura indirecta dels alumnes atesos per aquests docents, ja que els aspectes emocionals del personal docent té un impacte important en el benestar i també en el rendiment de l'alumnat (Rionda, 2012).

Conclusions

Aquests resultats semblen evidenciar algunes línies de treball que podrien millorar l'abordatge de les situacions d'agitació en els centres específics per alumnes amb TMS.

- Seria positiu el registre i quantificació quan es generen lesions o absentisme en el personal docent. Aquestes dades podrien ajudar a planificar una resposta més ajustada a aquesta realitat.
- Els docents manifesten una formació insuficient per atendre adequadament aquestes situacions. Semblaria necessari que els professionals se sentissin ben formats i capacitats per afrontar-les.
- Caldria estudiar i implementar mesures amb l'objectiu de prevenir-les i reduir-les en els centres educatius específics de forma coordinada amb els serveis de salut mental i els serveis de riscos laborals.
- Es necessària l'elaboració i difusió de protocols i/o marcs d'intervenció amb l'objectiu de promoure intervencions eficaces, ètiques i educatives, garantint l'autoprotecció dels docents.
- Caldria plantejar la necessitat d'un procediment d'atenció i suport als docents que pateixen agressions en el marc d'una agitació d'alumnes amb TMG.

Creiem que hi ha encara una feina molt important a realitzar en la formació, suport i atenció als professionals que han d'intervenir en situacions de crisi d'agitació. Sembla que de les seves opinions podem concloure que hi ha una important tasca a realitzar en l'àmbit de la formació dels docents per tal d'intentar millorar la prevenció i la resposta a les crisis d'agitació en els centres educatius. Sembla que el número d'agitacions i la gravetat de les mateixes ens obliguen a intentar maximitzar els recursos preventius. Per altra banda

semblaria que cal una reflexió sobre la necessitat d'establir marcs de referència que ajudin els docents en la presa de decisions davant d'aquestes situacions, de forma que les seves intervencions ajudin a la contenció dels alumnes. L'objectiu de cada intervenció també és que progressivament es produeixin menys situacions d'agitació. Tot això sense oblidar que també cal fer una reflexió sobre com preveure l'acompanyament i l'atenció al personal docent que hi fan front en el dia a dia, especialment a aquells que pateixen lesions o que manifesten simptomatologia psicològica després d'intervenir en una situació d'agitació.

Referències Bibliogràfiques

- Alsina, G., Arroyo, A. I Saumell, C. (2011). *Alumnado con dificultades de regulación del comportamiento* (vol.I). Barcelona: Ed. Graó.
- Barrios, A. (2003). "Uso de medios coercitivos en Psiquiatría: retrospectiva y propuesta de regulación". *Derecho y Salud*. Disponible a: [Http://www.ajs.es](http://www.ajs.es)
- Chile, Ministerio del Interior y Adimark. (2010). *Tercera encuesta nacional de violencia en el ámbito escolar 2009*. Disponible a:
http://www.seguridadpublica.gov.cl/filesapp/presentacion_violencia_escolar_2009_web.pdf
- Defensor del Pueblo (1999). *Informe del Defensor del pueblo sobre violencia escolar*. Disponible a: <http://www.conflictoescolar.es/wp-content/uploads/2011/07/INFORME-DEL-DEFENSOR-DEL-PUEBLO-1999.pdf>
- Del Barrio, C., Á. Barrios, K. van der Meulen, y H. Gutiérrez. (2003). "Las distintas perspectivas de estudiantes y docentes acerca de la violencia escolar." *Revista Estudios de Juventud* 62(3), 65-79.
- Espelage, D., E. M. Anderman, V. E. Brown, A. Jones, K. L. Lane, S. D. McMahon, L.A. Reddy y C. R. Reynolds. (2013). Understanding and preventing violence directed against teachers: Recommendations for a national research, practice, and policy agenda. *American Psychologist* 68(2), 75-87.
- Larraz, J.A. (2000). *Reflexiones éticas en el proceso de hospitalización psiquiátrica*. Madrid: ed. Fundación Mapfre Medicina.
- López, M. T. Et alt. (2016). *Consideraciones éticas y jurídicas sobre el uso de contenciones mecánicas y farmacológicas en los ámbitos social y sanitario*. Ed: Comité de Bioética de España. Disponible en:
<http://assets.comitedebioetica.es/files/documentacion/Informe%20Contenciones-CBE.pdf>
- McMahon, S. D., A. Martinez, D. Espelage, C. Rose, L. A. Reddy, K. Lane, E. Anderman, C. Reynolds, A. Jones y V. Brown. (2014). "Violence directed against teachers: Results from a national survey. *A Psychology in the Schools* 51(7), 753-766.

- Morales, M. et alt. (2014). Violencia escolar a profesores: conductas de victimización reportadas por docentes de enseñanza básica. A *Revista de Estudios Cotidianos – NESOP 2014(2)*, 92-116
- Pacheco, B (2018). Violencia escolar: La perspectiva de estudiantes y docentes. A *Revista electrónica de investigación educativa*. 20(1), 112-121. Disponible a: <https://redie.uabc.mx/redie/article/view/1523>.
- Puigardeu, O. (2018). Apunts per a un document de consens en relació a la prevenció i intervenció en situacions de crisi d'agitació en centres educatius. A *Àmbits de psicopedagogia i orientació* (48) 8-23.
- Rionda A., Mares M.G. (2012). Burnout en profesores de primaria y su desempeño laboral. A *Revista Latinoamericana de Medicina Conductual / Latin American Journal of Behavioral Medicine*. 2(1), 43-50.
- Síndic de greuges. Generalitat de Catalunya. (2003). *Informe anual: Regulació i Límits de les mesures de contenció al centres de menors*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- USTEC-STEs (2016). *Estudi sobre agressions al personal en el sistema públic d'ensenyament de Catalunya*. Disponible a: <http://www.sindicat.net/enquesta/ResumEnquesta.pdf>
- Valdés, A. Martínez, B. Alonso, E. Martínez, C. (2018). El rol de las prácticas docentes en la prevención de la violencia escolar entre pares. A *Revista de Psicodidáctica*, 23(1), 33-38.

Correspondència amb l'autor: Oscar Puigardeu Aramendia. CRETDIC Bcn-Ciutat. Consorci d'Educació de Barcelona. E-mail: opuigard@xtec.cat